

پرونده معرفی مجموعه فرش موزه آستان قدس رضوی

پیشینه بافندگی در ایران به پیش از هزاره پنجم قبل از میلاد می‌رسد. دست بافت‌های پرزرداری چون قالی که از نمونه‌های پیشرفته تر فن بافندگی است در دوره‌های بعد به مرور با تکامل شیوه‌های ساده بافندگی رواج یافته و تولید شده است. این رواج در دوره‌هایی منجر به برپایی کارگاه‌های بزرگ تولید فرش شده است. کارگاه‌های بافندگی دربار، بهترین و نفیس ترین قالی‌ها را تولید و عرضه می‌کرده‌اند و چون کتابخانه‌های سلطنتی محل تجمع نام آورترین هنرمندان بوده‌اند. با این حال قالی و بافت آن جزئی از زندگی بومی و روستایی ایران به حساب می‌آید و از جمله هنرهایی است که کمتر از بطن جامعه خود فاصله گرفته است. از این روست که شاه عباس فرمان به دایر کردن کارگاه‌های محلی داد و تولید فرش‌ها را بر طبق خلافت و سلیقه بومی مناطق بافنده خواست. آشنایی اروپاییان با دست‌بافت‌های ایرانی تقریباً از سده شانزدهم میلادی شدت یافته و با علاقه به مجموعه داری همراه بوده است. ارتباط بیش از پیش ایران و اروپا در این دوران از نخستین عوامل شکل گیری مجموعه داری و مجموعه آوری اروپاییان از فرش‌ها و دست بافت‌های ایرانی است. تجارت فرش از سویی و علاقه آنان به طرح و نقشه قالی‌های ایرانی به زودی طمع جمع آوری عتیقه‌های قالی و دست‌بافت‌های نفیس ایرانی را برآورد. و ناپایداری و بی ثباتی جامعه و حکومت ایران در دوره‌های بعد موجب شد تا سرمایه‌های فرهنگی ایران به راحتی در بازارهای اروپایی خرید و فروش و در مجموعه‌ها گردآوری شود به گونه ای که امروزه کزینته‌های مجموعه‌ای فرش در داخل ایران از تعداد انگشتان دو دست فراتر نمی‌رود و با نمونه‌های خارج از ایران قابل مقایسه نیست. جز قالی‌هایی که به سفارش دربار بافته‌اند یا در اختیار شاهزادگان و بزرگان و خوانین صاحب منصب قرار داشته است. بسیاری از قالی‌های نفیس را نیز برای مساجد و اماکن مذهبی تولید کرده‌اند. این نمونه‌ها اغلب با مبنای اعتقادی بافندگان و واقفان همراه بوده است و از سر اعتقاد و بدون سفارش بافته شده است. شاهان و بزرگان نیز از بیان چنین اعتقادی مستثنی نبوده‌اند و بانی نمونه‌هایی از دست بافت‌های نفیس در بناهای مذهبی و جامع شهرها بوده‌اند. با این حال بخش قابل توجه این فرش‌ها از مکان وقف خارج شده و سرنوشته‌ی چون دیگر فرش‌های ایرانی داشته است و در اختیار مجموعه داران قرار گرفته یا از بین رفته است. پیش فرض مطالعه و تحقیق در بافته‌های ایرانی، یافتن نمونه‌های اصیل و بدیع است و مجموعه‌های فرش از این نظر قابل اعتناست. از جمله مجموعه‌های داخلی فرش‌های منحصر به فرد ایرانی، کنجینه فرش موزه آستان قدس رضوی است. این مجموعه شامل بهترین نمونه فرش‌های ایرانی است که حداقل از دوران صفویه تا به امروز بافته شده است. بارگاه علی بن موسی الرضا (ع) همیشه در کانون توجه حاکمان و خانه ارادت و اعتقاد مردم ایران بوده است. از این رو همچنان که در هر دوره ای بر بنای آن افزوده‌اند یا تعمیر و بهسازی کنند و بارگاه را انجام داده‌اند، انواع وسایل و لوازم ضروری را مزین به بهترین نقش و طرح، چون اثری هنری به آنجا هدیه کرده‌اند. کنجینه فرش موزه آستان قدس از جمله این آثار است. ساختمان کنجینه فرش و منسوجات موزه آستان قدس رضوی از بناهایی است که پیش از این کتابخانه و بعدها تالار تشریفات بوده است. این بنا در تاریخ ۱۳۷۷/۴/۱۸ رسماً به عنوان موزه فرش معرفی گردید و همچنان دایر است. کنجینه فرش موزه آستان قدس در دو طبقه با ۹۷۰ متر زیربنا پیش از شصت قطعه فرش قدیمی و تازه بافت را در معرض نمایش می‌گذارد و به انواع پارچه‌ها و دست بافت‌های کوچک و بزرگ دیگر اراسته است. با این حال بیشتر محفوظات کنجینه فضای نمایی مناسب ندارد و در مخزن نگهداری می‌شود. همت مسئولان در ساخت ساختمان جدید مجموعه فرش تلاشی در گسترش این بخش از موزه آستان قدس رضوی است و در خور تقدیر. از آنجا که این مجموعه کمتر در نگاه محققان و پژوهشگران فرش بوده است در پرونده پیش رو چندی از نفیس ترین نمونه فرش‌های موزه در قالب چهار مقاله معرفی و بررسی می‌شود.

شاهکارهای فرش معاصر

سیدعلی اکبر سیدی، عضو هیئت علمی دانشکده هنر و معماری دانشگاه شیراز
عزرا یوسفی، مسئول گنجینه فرش و منسوجات آستان قدس رضوی

اگرچه فرش پازیریک را از قدیمی ترین نمونه های دست بافت های ایران می دانند و نشانه و توصیفات تاریخی قالی چهارفصل ساسانی قدمت و اوج قالی باقی بومی ایران را بلا آوری می کند، ارزشمند ترین قالی های ایران از دوران صفوی باقی مانده است. مجموعه فرش های نفیس ایرانی جز چند استثنا بیشتر در خارج از ایران نگهداری می شود و کمتر در دسترس محققان ایرانی است.

از جمله مجموعه فرش های ذی قیمت ایران گنجینه فرش موزه آستان قدس رضوی است. ابنیه مذهبی، مساجد و امامزاده های کوچک و بزرگ هر شهری جایگاه فرش های قیمتی و نیمه قیمتی مردمانی است که آنها را از سر ارادت بافته یا وقف کرده اند. بارگاه آستان علی ابن موسی الرضاع) در این جایگاه صاحب مقامی والاست و برخی از بهترین نمونه های فرش های دست بافت ایرانی و غیر ایرانی به آنجا وقف یا هدیه شده است تا آنجا که روندی تاریخی از صفویه تا دوره معاصر را در آن می توان ملاحظه کرد. این گنجینه با قالی های دوران صفویه اهدایی شاه عباس، شاه طهماسب و امین کرمانی، در زمره موزه های غنی ایران قرار دارد. از واقفان و هنرمندان معاصر می توان از کسانی چون ارجمند کرمانی، محمد نقاش مشهدی، محمد ولد کرمانی، استاد عمو اوغلی، حاج غلامحسین مرتضی زاده، حاج یدالله صفدرزاده حقیقی، حاج فیض الله صفدرزاده حقیقی، حاج غلامعلی صفدرزاده حقیقی، حاج محمد صیرفیان، حاج محمد نوبری، محمد علی فلسفین، حسن نظامی دوست، پوران مسگرزاده، کریم سمسارپور و... نام برد که آثار آنان نشان دهنده زنده بودن سنت حسنه وقف و اهدای آثار با ارزش به این موزه است. بخشی از فرش های معاصر موزه در این مقاله معرفی و بررسی می شود.

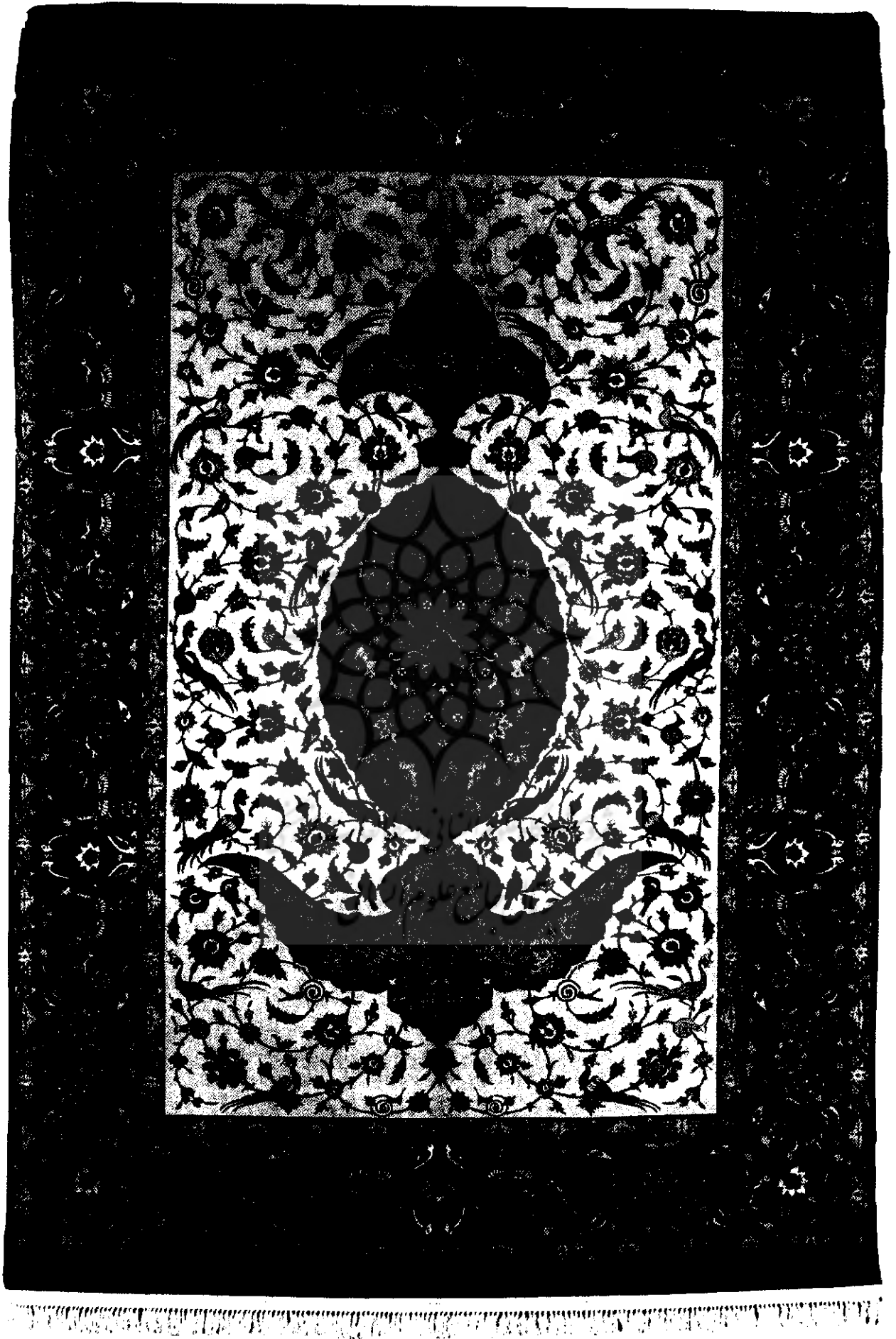
۱- قالی شکارگاه

شناسنامه فرش:

تاریخ بافت: ۱۳۴۸ش
محل بافت: تبریز
نوع گره: متقارن
رج شمار: ۷۰ در ۷ سانتی متر
ابعاد: ۱۷۴ × ۲۵۲ سانتی متر
جنس تار: ابریشم
جنس پود: پنبه
جنس پرز: پشم
اهدایی: حاج غلامحسین مرتضی زاده

این قالی که نمای اصلی آن جنگلی خیالی را به تصویر کشیده است و در آن حیوانات اهلی، وحشی و حتی اساطیری را با زیبایی تمام تجسم بخشیده دارای جنبه های هنری بسیار فراوان است و نمادهای متعدد در آن به کار گرفته شده است. نقوش اساطیری هند و ایران، تم اصلی این فرش را تشکیل می دهند که در آن پیروزی سیمرغ ایرانی بر حیوان تلفیقی هندیان به خوبی نمایانده شده است. حیوان تلفیقی فیل مانند که دارای قدرت بسیاری است و همزمان شش فیل را در چنگال خود اسیر کرده، می تواند نشانی از زیاده طلبی و فزون خواهی باشد که در نهایت باعث نابودی صاحب آن خواهد شد. در این نگاره زیبا، حیوان مذکور از تمام نیروهای خود جهت شکار فیلان استفاده کرده است به نحوی که دیگر هیچ ابزاری برای دفاع از خود ندارد. سیمرغی در بالای سر او تصویر شده و با زدن منقار به سر حیوان او را از پای در می آورد. شعاری که در بالای فرش طراحی و بافته شده است (یدالله فوق ایدیهم) نیز بیان فوق را قدرت می بخشد. کمی دورتر از این هیاهو و نبرد خونین، انسان هایی ترسیم شده اند که در کمال آرامش بیری را به زنجیر کشیده و در حال رام کردن آن هستند. پیش تر از این افراد فرد دیگری است که بزی را به مهربانی بردوش حمل می کند، که تصویری از شعار دوم هنرمند است (ان الله یامر بالعدل والاحسان). دیگر اجزای قالی حیوانات مختلف جنگل را معرفی می کند که در آرامش نسبی به زندگی آرام و روزمره خود در میان درختان سرسبز و پر نعمت می پردازند، و شعار سوم هنرمند نیز تصویر می شود: بنی آدم اعضای یکدیگرند که در آفرینش ز یک گوهرند

فرش مذکور دارای سه حاشیه و دو زنجیره است که زنجیره ها با نقوش گل آراسته شده و حاشیه بزرگ آن با نقوشی از پرندگانی مانند عقاب و کرکس تزیین شده است. در بالای متن ۵ کتیبه بافته شده بدین ترتیب: ایران - تبریز؛ یدالله فوق ایدیهم؛ بنی آدم

بچه خواند و اگر در صبح تو ز منم / ای کاش چو چو بهین و بر جان شیر ز منم

ای شمیمین ایام چو تبار یسعیان / از سون دیدن توبه کوه و کمر ز منم

بسط پیمبری تو و ز منم حیدری / در کج دو مان تو باک و حرم ز منم

شاهان تا جدا کرد ایان گهت / و اما نه من فرسپاهت ضمیر ز منم

از راه لطف در کسودی بروی من / اینک سزد که طعنه بهش و قرم ز منم

چون ملک گد که بار تو خادام اند / من با تو ان چپ تو تو انم که در ز منم

باز نه کسب چو کشت نام رضا بشیند / در ما شش ششون اربی سمر ز منم

سخر و پاس حق که بیاد رضاد / در سوک اوشه تو یاد بر ز منم

شاید قبول درش افکند سلام من / شیطان نمود دو چوری کسب ز منم

از بهر غرض که غیر مبت این چنین / از دید خون فاشد و سهر حر ز منم

سحر دمی شفع من تو اکر روز سحر ز منم / حاشا که دم سجنی ناز سحر ز منم

از حکمت خدایت که کشته نصیب من / بر این بهشت و رضه رضوان نظر ز منم

1377

فروش باغ موجان ها

اعضای بکدیگرند- که در آفرینش ز یک گوهرند؛ ان الله یامر بالعدل و الاحسان؛ عالی طراز ۱۳۴۸ ه.ش.

۲- فرش هفت شهر عشق

شناسنامه فرش:

طرح : محرابی (هفت شهر عشق)
محل بافت: اصفهان
رج شمار : ۷۵ گره در ۶/۵ سانتی متر
مدت زمان بافت: ۶ سال
نوع رنگ: گیاهی و شیمیایی
ابعاد: ۳۷۰×۴۶۰ سانتی متر
تاریخ بافت: ۱۳۵۳ ش، ذیقعه ۱۳۹۴ ق
نام بافنده استادکار: خانم عفت بالامجان
نوع گره : (نامتقارن) فارسی
جنس تار و پود: ابریشم
جنس پرز: پشم و ابریشم
تعداد رنگ: حدود ۴۰۰ رنگ
طراحان: استاد محمود فرشچیان و استاد جعفر رشتیان

در این قالی ابتدا بین دو قسمت گلیم باف (فضایی به اندازه ۷ سانتی متر) با سه رنگ سبز، سفید و قرمز به نشانه پرچم ایران، کتیبه ای منظوم در معرفی افرادی که به نحوی در به وجود آوردن این اثر نفیس همت گماشته اند، از جمله طراح، بافنده، نقاش، چله کش، نقطه چین و... به شرح زیر بافته شده است:

این فرش ز آستان سلطان دین بود	شاهنشاهی که پایه عرش برین بود
شاهی که هست قبله هشتم به ارض طوس	شاهی که حکمران سماء وزمین بود
مرحوم حاج مهدی استاد کرده وقف	تا فرش آستان امام مبین بود
فرزند او که زاده صفدر یدالله است	دارد لقب حقیقی مردی امین بود
تقدیم آستان رضا (ع) کرد از خلوص	این فرش را که بوسه گه زائران بود
محمود آنکه فرشچیان است شهرتش	کرده است رهبری بر او آفرین بود
طرحش بود ز جعفر نقاش رشتیان	استادکاری که چو نقاش چین بود
بالامجان که بافته فرش را زنی است	انگشتی عفت و دین را نگین بود
چون شادمان مؤیدی از پنجه ظریف	بر نقش این بدیع هنر، نقطه چین بود
انصاری حبیب کشیده است چله اش	در پود و تار آن همه حبل المتین بود
این فرش شد به پای ز اصرار دائمی	اصغر که حج اکبر او این چنین بود
تاریخ آن سرود طلائی به مصرعی	این فرش ز آستان سلطان دین بود

دراول و آخر شعر یا خط ریزتر بافته شده است: «نقاش ۷ شهر عشق ن- حفیظی» و در انتهای آن «برنده مصالح رسول تنباکوئی». در قسمت لور (یا ساده بافی) نقشی زنجیروار و درهم تنیده بافته شده است. نقوش حاشیه کوچک (طره) با اسلیمی‌هایی زیبا و نقوش زنجیره‌ها با نقشی چون بال ملائک حاشیه را فرا گرفته اند. حاشیه بزرگ با طرح واگیره ای ستاره هشت پر (شمسه) که نگاره‌هایی برگ مانند شبیه فرشتگانی که با دودست خویش شمس را گرفته و در حال مناجات و رازوتیازند طراحی شده است. در حاشیه افقی پایین درون شمسها اشعاری در مدح امام رضا (ع) بدین مضمون بافته شده است:

با نام جانقزای شهنشاه ارض طوس	هر صبحدم زنند ملائک به عرش کوس
هر بامداد گنبد شمس الشموس را	ذرات آفتاب زجان می‌زنند بوس
زربنه گنبدی که نظیرش نبود و نیست	در زیر هفت گنبد این چرخ آبنوس
اول نهد به خاک رضا سرشت سپهر	وانگه به تخت طلائی کند خوش جلوس
از روی اخلاص و ارادت به مهر	این فرش از اصفهان تقدیم شده شاه طوس
هر کس زیارت شه طوسش نشد نصیب	یک عمر جای دارد اگر میخورد فسوس
قبر امام هشتم سلطان دین رضا	حافظ چه خوش سرود که از جان و دل بیوس
شاهان تویی که هیچ نرفتند ناامید	از درگهت مسیحی و بودایی و مجوس
جز درس مهر احمد و آتش طلائی	دیگر مرا ز بر نبود درسی از دروس

در حاشیه‌های عمودی طرفین در هر طرف ۱۱ (در مجموع ۲۲) ستاره هشت پر قرار دارد که درون هر کدام اسامی حضرت محمد (ص) و حضرت علی (ع) چهار بار، با خط کوفی بنایی بافته شده است.

در حاشیه افقی بالا ۹ ستاره و درون هر یک اسم جلاله الله و اسامی پنج تن آل عبا (حضرت محمد (ص)، حضرت علی (ع)، حضرت فاطمه (س)، حضرت امام حسن (ع) و حضرت امام حسین (ع)) با خط زیبای نستعلیق بافته شده است. در قسمت لور بالای قالی کتیبه ای زیبا بدین مضمون بافته شده است: «بنام نامی اعلی حضرت ولی عصر حجه بن الحسن عجل الله تعالی فرجه و به امید ظهور دولت حق و گسترش اسلام در سراسر جهان این فرش را در اصفهان بافته و به آستان ملائک پاسبان امام هشتم شیعیان تقدیم گردید (ذیقعه ۱۳۹۴ ه.ق)».

مناسبت نام گذاری آن (هفت شهر عشق) وجود هفت بنای مقدس از شهرهای مختلف است که در متن اصلی کار طراحی و بافته شده‌اند و عبارت‌اند از: مسجد الحرام مکه مکرمه، مسجد النبی مدینه منوره، کربلا (حرم مطهر امام حسین (ع))، کاظمین (حرم مطهر امام موسی کاظم (ع) و امام جواد (ع))، سامرا (حرم مطهر امام هادی (ع) و امام حسن عسکری (ع))، مشهد (بارگاه حضرت رضا (ع)) و نجف اشرف (حرم مطهر امیرالمؤمنین (ع))، طرح کلی متن قالب محرابی است. در قسمت بالای محراب اسم جلاله (الله) نمایان است که در طرفین آن، دو فرشته در حالی که با دست راستشان قرآن گشوده‌ای را با آیات «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ» گرفته‌اند و با دست دیگرشان در حال اشاره به اسم جلاله (الله) هستند، به زیبایی طراحی شده‌اند پایین تر گل شش پر بزرگی طراحی شده است که درون هر گل برگ آن یکی از شهرهای مقدس معرفی شده قرار دارند. هر یک از گل‌برگ‌های مذکور خود یک شمسه دوازده پر است. نقش عتبات عالیات و مراکز مهم اسلامی درون گل‌های دوازده پر نقش شده است. گرداگرد این هفت بقعه متبرکه (فضای خالی بین گل‌برگ‌های بزرگ) با نقش ملائک و فرشتگان الهی کار شده است که این فرشتگان در حال پرواز پیرامون اماکن مقدسه مشاهده می‌شوند. اگر چنان‌که بیان شد هفت شهر عشق را یک گل شش‌پر در نظر بگیریم، کربلای معلی در مرکز آن قرار دارد و هر کدام از گل‌برگ‌هایش یک مکان مقدس است. در بالا از راست به چپ تصویرمکه معظمه (کعبه)، مدینه منوره (مسجد النبی)، کاظمین (حرم مطهر امام موسی کاظم (ع) و امام جواد (ع))، سامرا (حرم مطهر امام هادی (ع) و امام حسن عسکری (ع))، مشهد (بارگاه حضرت رضا (ع)) و نجف اشرف (حرم مطهر امیرالمؤمنین (ع))، به ترتیب کار شده‌اند.

دو لچک بالای قالی با زمینه روناسی رنگ، با گل‌های ختایی در قالب فرشتگانی زیباروی، طاق محراب را به وجود آورده‌اند. بر بالای محراب کتیبه‌ای با خط زیبای ثلث آیات ۵ تا ۹ سوره دهر که در توصیف بهشت و بندگان مخلص و نیکوکار خداست بافته شده است: «إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا. عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادَ اللَّهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا. يُوفُونَ بِالْغَدْرِ وَ يُخَافُونَ يَوْمًا كَانُ شَرًّا مُسْتَقِيرًا. وَ يُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مَسْكِينًا وَ يَتِيمًا وَ أَسِيرًا. إِنَّمَا نَطْعَمُكُمْ لُوجْهَ اللَّهِ لَا تَرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَ لَا شُكُورًا».

۳- فرش بشریت

شناسنامه فرش:

طراح: استاد عیسی بهادری	طرح: افشان ترنج
جنس پود: بنینه	ابعاد: ۶۰ × ۱۵۶ سانتی‌متر
جنس تار: ابریشم	رج‌شمار: ۷۵ گره در ۶/۵ سانتی‌متر
هدا کننده: حاج غلامرضا صفدرزاده حقیقی	پرز: پشم
یافته: آقای محمدزاده	محل بافت: اصفهان
	سال بافت: ۱۳۵۴ ش

قالی بشریت شاهکار زیبایی است که فلسفه حیات و تداوم زندگی را در قالب سه طرح شماتیک از انسان، در سه مرحله از حیات وی، خلاصه کرده است. این طرح‌های سه گانه به نحوی رؤیا گونه آینه تمام نمای زندگی بشری است (خام بدم، پخته شدم، سوختم). در قسمت سر ترنج دو کودک نقش شده است که توان زیادی ندارند و پشت به پشت یکدیگر داده‌اند تا نیرو گرفته، بلند شوند. در مرکز که همان ترنج قالی است، دوران جوانی و پخته شدن است. فیگورها جوان و سر حال در حال شور و نشاط جوانی‌اند و در پای ترنج دو قهرمان داستان به انتهای زندگی رسیده‌اند و در حالی که به یکدیگر تکیه داده‌اند روی زمین یله شده‌اند. این فیگورها به طرز ماهرانه‌ای با گل‌ها و برگ‌های ختایی جان گرفته و تجسم یافته‌اند.

این فرش حداقل سومین کپی از طرح استاد است. کپی دوم فرشی است که در موزه هنرهای ملی نگهداری می‌شود. نمونه دیگر آن در هنرستان هنرهای زیبای اصفهان است.

فرش فاقد لچکی است و رنگ بندی استادانه‌ای دارد. تضاد سرد و گرم حاکم بر رنگ بندی فرش که با تضاد تیره و روشن نیز تقویت می‌گردد در جلوه جزئیات طراحی انجام شده بسیار مؤثر است. در انتهای فرش کتیبه‌ای بافته شده که متن آن به این شرح است: «اصفهان - بافت غلام علی حقیقی - طرح بهادری - سال ۱۳۵۴» و در مقابل آن در بالای قالی نوشته شده است: «تقدیم به آستان مقدس آقا علی بن موسی الرضا (ع)».

۴ - تابلو فرش معراج رسول اکرم (ص)

شناسنامه فرش:

طرح: تصویری (معراج رسول اکرم (ص))	تاریخ بافت: ۱۳۴۴ ش
محل بافت: تبریز	یافته: حسن نظامی دوست
اهدایی: محمد علی فلسفین	نوع گره: متقارن
رج‌شمار: ۳۶۵ در ۷ سانتی‌متر (۱۰۰۰ گره در هر رج)	ابعاد: ۱۸ × ۳۴ سانتی‌متر
جنس تار، پودپرز: ابریشم	تاریخ اهدا: ۱۳۸۴ ه.ش
شماره قالی: ۴۰	شماره اموال: ۴

طرح این تابلوفرش کی‌ای از نگاره معراج حضرت رسول اکرم (ص)، اثر سلطان محمد، از اساتید معروف نقاشی در دوره صفویه است. این اثر یکی از فاخرترین آثار استاد و از شاهکارهای نگارگری در مکتب نگارگری صفوی به شمار می‌رود. در تحلیل‌های هنر شناسان جهان درباره نگارگری ایرانی، اثر معراج سلطان محمد جزو درخشان‌ترین و مهم‌ترین نمونه‌های تاریخ نگارگری ایران به‌شمار می‌رود. متن این تابلو چون آسمانی لاجوردین به تصویر کشیده شده است و در وسط تابلوفرش که در واقع قلب قالی است و مرکز توجه دل است تصویر پیامبر اکرم (ص) که صورت مبارکش بانقاب سپیدی پوشیده شده و سوار بر براق و در میان خیل کروی‌بیاں و فرشتگان قرار داد، نمایان است. این درحالی است که جبرئیل امین پیشاپیش براق در پرواز است به‌گونه‌ای که گویا پیامبر را راهنمایی می‌کند. در مرکز طرح که تصویر حضرت رسول اکرم (ص) سوار بر براق نقش شده هاله‌ای از شعله‌های طلایی گویی از حضرت ساطع می‌شود و رو به آسمان فرش می‌تابد و همچون خورشیدی درخشان گرما بخش نقش فرش شده است. مشابه چنین شعله‌هایی با حجمی کوچک‌تر دور سر جبرئیل به چشم می‌خورد. سایر فرشتگان که در این تابلو فرش به چشم می‌آیند از این نعمت برخوردار نیستند. نورهای دیگری در دست فرشتگان قرار دارند که شب تیره را روشن می‌کنند. در قسمت پایین متن آسمان نیلگون با ابرهای سفید مارگونه پیچان که گرداگرد ماه را تا نیمه متن زمینه پوشانیده است به چشم می‌خورد در لابه‌لای ابرهای آسمان، بیست فرشته با عبودیت و تواضعی خاص مشغول حمل تحفه‌های آسمانی نظیر قندیل، البسه، سینی، کتاب آسمانی و تاج جهت اهدا به حضرت رسول اکرم (ص) هستند. در ابتدای متن قالی بالای حاشیه شعری در مدح حضرت رسول اکرم (ص) درون چند کتیبه نوشته و بافته شده است بدین مضمون:

ستون عرش خدا قائم از قیام محمد (ص) بین که سر بکجا می‌کشدمقام محمد (ص)
 بجز فرشته عرش آشیان وحی الهی پرنده پرنه‌تواند زدن بنام محمد (ص)
 سوار رفرع معراج در نوشت سماوات سرود صف بصف قدسیان سلام محمد (ص)
 گسیخت هر چه زمان و گریخت هر چه مکان بود که عرش و فرش بهم دوخت زیر گام محمد (ص)
 و در کتیبه بالای متن نوشته و بافته شده است: «ایران - تبریز - تقدیم به همه انسان‌های خوب روزگار - بافت حسن نظامی دوست».

طرح این فرش با نگاره سلطان محمد متفاوت است. برای نمونه در قسمت بالای نگاره، سمت راست کتیبه‌ای بدین مضمون نوشته‌اند:

چون محمد ز جبرئیل برآز گوش کرد آن پیام گوش نواز
 زان سخن هوش را تمامی داد گوش را حلقه غلامی داد
 آن امین خدای در تنزیل وین امین خرد بعقل و دلیل

امادر قالی مورد نظر این کتیبه‌ها حذف شده و محل آنها با ادامه بدن فرشته‌ها طراحی و رنگ آمیزی شده است. ماه در تصویر اصل اثر در قسمت بالا توسط ابرهای سفید مستور گردیده است و حال آنکه در قالی مورد وصف، ابرها بخشی از قسمت پایین ماه را نیز می‌پوشاند.

در تصویر اصل تابلو، بخشی از سمت چپ در پایین تابلو با کتیبه‌ای در چهار ستون پوشیده شده است که سمت راست آن خالی است. در این کتیبه ادامه شعر بالا نوشته شده است، اما در تابلو فرش، در این قسمت هماهنگ با دیگر نقاط اثر، طراحی نگاره‌ها ادامه یافته و دوفیگور دیگر متناسب با روح طراحی حاکم بر اصل اثر، خلق شده است. کتیبه‌ای که در اینجا آورده شده با آنکه از نظر مفهوم از جنس همان اشعار است (ستون عرض خدا قائم از قیام محمد)، از حیث ترکیب بندی طراحی کاملاً با اصل اثر متفاوت است.

۵ - فرش قاب خشتی (کتیبه‌ای؛ سوره الرحمن)
 شناسنامه فرش:

طرح: قابی (کتیبه‌ای) تاریخ بافت: ۱۳۷۵ ش
 محل بافت: تبریز بافنده: حجت الله خدایاری
 نوع گره: نامتقارن رج‌شمار: ۶۰ در ۷ سانتی‌متر
 جنس تار: ابریشم جنس پود: پنبه
 جنس پرز: پشم و ابریشم
 اهدایی محبین حضرت علی بن موسی الرضا (ع)

این تابلوفرش با یک حاشیه بزرگ و طرح گل فرنگ به سبک معاصر تبریز کار شده است. در متن آن ۴۲ کتیبه (۷ کتیبه در عرض و ۶ کتیبه در طول) نقش شده است که در این کتیبه‌ها سوره الرحمن (عروس سوره حضرت قرآن) از «بسم الله الرحمن الرحیم» تا «صدق الله العلی العظیم» آمده است. خطوط مختلف و متنوع زیبا نوشته متن هر کتیبه را شامل می‌شود که با توجه به معنای آیه طراحی و بافته شده است.

زمینه کتیبه‌های ۴۲ گانه با رنگ‌های متنوع و مخصوص الیاف خوش‌رنگ قالی ایرانی رنگ آمیزی شده است. خطوط مختلف به کار رفته در کتیبه‌ها معمولاً با رنگ زمینه خود دارای تضاد تیره و روشن است. تنوع طراحی خطوط به نحوی است که علاوه بر

تنوع چشم نواز در کل اثر، مجموعه ای بی نظیر از نقاشی خطها را ارائه می کند. تنوع بافتی در طراحی و رنگ آمیزی هر کتیبه (با خودو دیگر کتیبه‌ها) ضمن عامیانه کردن طرح‌ها در هر خشت، در مجموع اثری هنرمندانه، مدرن و جسورانه ارائه می‌دهد و تار و پرز ابریشم و پشم‌های ظریف و سرپنجه‌های هنر آفرین بافته در کنار معنویت بی‌نهایت سوره الرحمن، قالی را از حدود یک اثر هنری معمول فراتر می‌برد.

۶- فرش کتیبه ای

شناسنامه فرش:

طرح : کتیبه‌ای	تاریخ بافت : ۱۳۷۷ ش
محل بافت : اصفهان	بافته : حاج محمد صیرفیان
اهدای کننده یا واقف : حاج محمد صیرفیان	نوع گره : نامتقارن (فارسی)
رج شمار : ۷۵ گره در ۶/۵ سانتی متر	ابعاد : ۱۱۸ × ۱۹۳ سانتی متر
جنس تار : ابریشم	جنس پود : پنبه
جنس پرز : ابریشم و پشم	

تابلو فرش مذکور حاوی یک حاشیه بسیار زیبا بارنگ لاک‌ی است که نگاره‌هایی از فرش اصفهان را به نمایش می‌گذارد. رنگ نگاره‌ها بازینه دارای تضاد جالب توجهی است. این حاشیه اصلی با یک حاشیه کوچک‌تر حمایت می‌شود. در متن قالی حاشیه دیگری تمام متن را به ۲۴ طرح شبه قلمدانی تقسیم می‌کند. از نظر رنگی و حتی نوع نگاره‌ها این قاب بندی با حاشیه کوچک بیرونی هماهنگ است.

در این فرش شعری از بانو حکمت حکمی در دوازده بیت باخط زیبای نستعلیق به شرح ذیل نوشته و بافته شده است:

پروانه وارگرد ضریح تو پر زخم	اشکم چوشم ریزدوبرجان شرزنم
ای هشتمین امام به حق یارشیعیان	ازشوق دین تو به کوه و کمرزنم
سبط یمبری توو فرزندحیدری	در مدح دودمان توپانگ سحرزنم
شاهان تاجدار گدایان درگهت	وامانده من به فرسپاهت ضرزنم
ازراه لطف دربگشودی به روی من	اینک سزدکه طعنه به شمس وقمرزنم
جن و ملک به درگه وبارتو خادم اند	من ناتوان چگونه توانم که درزنم
بازهرکین چوگشت امام رضاشهید	درماتمش به شیون وزاری سرزنم
شکروسپاس حق که بیادرضادمی	درسوگ اونشسته وفریادبرزنم
شایدقبول درگهش افتدسلام من	شیطان نموده دورچورمی جمرزنم
ازبهر غربتشی که غریبست این چنین	ازدیده خون فشانده وسربرحجرزنم
گردی شفیع من تو اگر روزرستخیز	حاشاکه دم زسختی نارسقرزنم
ازحکمت خداست که گشته نصیب من	براین بهشت روضه رضوان نظرزنم

کتیبه ای نیز در وسط قالی و در احاطه رنگ‌های پرچم ایران به این شرح مشاهده می‌شود.

طرح و تولید از محمد صیرفیان؛ شعر از بانو حکمت حکمی؛ وقف حرم رضوی؛

بافت ایران؛ اصفهان؛ ایران

۷- فرش محرابی گلدانی (شجره طیبه)

شناسنامه فرش:

طرح: محرابی گلدانی	محل بافت: زنجان	جنس تار: ابریشم
جنس پرز: ابریشم	ابعاد ۸۵×۱۴۰ سانتی‌متر	تعداد رنگ: ۱۴ رنگ
مدت بافت : یک سال	اتمام بافت تابلو فرش: ۱۳۷۹	بافته: سیده فریده موسوی

این تابلو فرش زیبا و نفیس در قالب طرح محرابی ارائه شده است. درون محراب بر اساس قالب تمامی طرح‌های محرابی گلدانی، گلدانی طراحی شده که مزین به سوره مبارکه کوثر دیده می‌شود. از این گلدان بوته تنومند آفتاب گردانی روئیده است که ۱۴ گل بزرگ زیبا و باطراوت از آن منشعب شده اند. اطراف گل‌ها با برگ‌های بزرگ، سبز و زیبایی مزین شده است. تعداد این برگ‌ها به عدد سال‌های عمر شریف پیامبر گرامی اسلام (ص) یعنی ۶۳ برگ است. درون هربرگ اسماء حسناى الهی با ترکیبی که گویا از دعای عظیم جوشن کبیر اخذ شده طراحی و بافته شده است. دربالای محراب نام جلاله الله وپایین ترآن عبارت «فزت برب الکعبه» که محراب (۱۹) ماه مبارک رمضان در مسجد کوفه را تداعی می‌کند، نوشته شده است. دور محراب مزین به آیات مربوط به خاندان عترت و ولایت است.

همچنین در دو گوشه محراب دو روایت منقول از حضرت امام محمد باقر (ع) در باب عدالت امیرالمؤمنین علی (ع) و عدم توجه

ایشان به مال اندوزی و دنیا طلبی نوشته و بافته شده است.

۸ - فرش تصویری (باغ مرجان‌ها)

شناسنامه فرش:

طرح: منظره (باغ مرجان‌ها)	محل بافت: اصفهان	تاریخ بافت: ۱۳۷۵ ش
جنس تار: ابریشم	جنس بود: پنبه	جنس پرز: پشم و ابریشم
نوع رنگ: طبیعی - شیمیایی	نوع گره: نامتقارن	رج‌شمار: ۷۵ گره در ۶/۵ سانتی‌متر
ابعاد: ۳۳۰ × ۴۳۰ سانتی‌متر	مدت بافت: ۴ سال	

واقف: حاج یدالله صفدرزاده حقیقی (۱۳۸۳ ش)

طرح: سید بهاء‌الدین داماد زاده زیر نظر استاد صفدرزاده حقیقی

این قالی منظره ای از اعماق اقیانوس است که در آن انواع مرجان‌ها، ماهی‌ها و موجودات دریایی دیگر طراحی و بافته شده است. حاشیه آن به رنگ مشکی مزین به مرجان‌های بوته‌ای سفید رنگ است که جای حاشیه کوچک قالی را اشغال می‌کند. حاشیه بزرگ در جای اصلی خود با رنگ آبی اعماق دریا که در حرکت به سمت راست به نوعی فیروزه ای می‌رسد، مجموعه ای از موجودات دریایی را به نمایش می‌گذارد. هرچند این حاشیه در قسمت بالای قالی اندکی رنگ می‌بازد اما چشم بیننده می‌تواند تا بالاترین نقطه قالی آن را دنبال کند. در قسمت بالا هنرمند با گوشه چشمی به نگارگری ایرانی کادر را شکسته تا نزول امواج خورشید که نشانه ای از رحمت الهی است تا به حیات اعماق اقیانوس‌ها تداوم بخشد، به متن قالی راه یابد. متن مزین به گونه‌هایی از مرجان‌ها است که دارای تنوع زیادی هستند اما به نحوی انتخاب و طراحی شده اند که بتوانند در قسمت پایین فرش لچک‌ها را تجسم بخشند. نوع رنگ آمیزی آنها به نحوی است که تداوم رنگ‌بندی قالی‌های اصیل اصفهان را تداعی کند. در قسمت بالا لچکی‌ها توسط شعاع‌های نور خورشید جان می‌گیرند تا چارچوب فرش ایرانی استوار شود. عدم یکنواختی در لچک‌ها را قبلاً استاد بهادری در اثر ارزنده خود (که در موزه هنرهای ملی تهران نگهداری می‌گردد و موضوع آن همان گرفت و گیر معروف هنر ایرانی است) در فرش ایران رایج کرده است. ترنج قالی، ستاره دریایی بزرگی است در زمینه مشکی که در مرکز قالی جای دارد. در قسمت بالا مرجان درختی و در قسمت پایین، مرجان‌های بوته ای در حکم سرترنج‌های فرش خود نمایی می‌کنند. رنگ متن از طیف‌های آبی تیره تا روشن است که نشان دهنده آب‌های اعماق دریا تا سطح آب است. نورهایی که از سطح به اعماق دریا می‌تابد منظره زیبایی به قالی بخشیده است. دو ماهی بزرگ در گوشه‌های بالای فرش به صورت آرام و بی حرکت ترسیم و در نهایت پس از سطح آب، آسمان و مرغان دریایی خیلی زیبا و طبیعی به تصویر کشیده شده است.

۹ - فرش معروف به حقوق بشر

شناسنامه فرش:

طرح: حقوق بشر	تاریخ بافت: ۱۳۸۳ ش	محل بافت: نایین
رج‌شمار: ۴۵ در ۶/۵ سانتی‌متر	ابعاد: ۱۷۳ × ۱۳۱ سانتی‌متر	جنس تار: پنبه
اهدایی: حسین یارمحمدی	نوع گره: نامتقارن	جنس بود: پنبه
جنس پرز: پشم و ابریشم	شماره قالی: ۸۲	شماره اموال: ۸۹۵۲۰

بافندگان: بتول، پیمان، سعیده وزینب

در قسمت بالای این تابلو فرش آیه ۳۲ از سوره مائده بافته شده است و در پایین تر آن نشان سازمان ملل، حامی حقوق بشر، به چشم می‌خورد. در دو سمت راست و چپ این نشان عبارات "علی مظهر عدالت" و "حسین مظهر آزادی" مبنای اعتقادی و مذهبی بافته را بیان می‌دارد که شکل زیبایی به تابلو داده است. در اطراف و متن این اثر کتیبه‌های بسیاری است که به عنوان اسناد قابل ارائه در زمینه حقوق بشر در ایران از جانب هنرمند ارائه می‌شوند. وی سعی دارد تا پابندی به حقوق بشر در نزد ایرانیان را از گذشته بسیار دور تا به امروز به اثبات برساند و بیننده را به تفکر و اندیشیدن وادارد. اشعاری چون:

بنی آدم اعضای یکدیگرند

چو عضوی به درد آورد روزگار

تو کز محنت دیگران بی غمی

تغییر خط در نوشتن اشعار به نحوی بیان کننده بیان عمومی این شعارها است.

در قسمت پایین آن دعای داریوش با خط میخی و ترجمه آن با مضمون "خداوند این کشور را از خشکسالی، دشمن و دروغ محفوظ بدارد" بافته شده است.

این تابلو فرش در کل منظره ای را در پس زمینه معرفی می‌کند که در آن انسان ایرانی حضوری افتخار آفرین دارد. دوبوته ایرانی به بار نشسته در جواب دوشاخه زیتون نشان سازمان ملل طراحی شده اند که از نظر جایابی حامی شاخه‌های زیتون اند.